

POMAZOWAĆ (283) *vb impf*

Oba o oraz oba a jasne (w tym w a oraz w o 1 r. błędne znakowanie).

inf pomazować (28). ◇ praes 1 sg pomazuję (25). ◇ 2 sg pomazujesz (1). ◇ 3 sg pomazuje (19). ◇ 3 pl pomazują (18). ◇ praet 3 sg m pomazował (1). f pomazowała (4). ◇ 3 pl m pers pomazowali (4). ◇ fut 2 sg m będziesz pomazował (8), będziesz pomazować (1) FalZioł (8:1). ◇ imp 2 sg pomazuj (153). ◇ 3 sg niechaj pomazuje (1). ◇ con 3 pl m pers by pomazowali (1). ◇ impers praet pomazowano (1). ◇ part praes act pomazując (18).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI w. s.v. pomazać.

1. *Pokrywać powierzchnię jakąś substancją, najczęściej mazią lub płynną; ungere Vulg, PolAnt, Calep, Cn; perungere Mącz, Calep, Cn; exungere, linire, perlinere Mącz, Cn; delinire, illinere, inungere, superungere Calep, Cn; collinire, illinire, linere, lutare, perlinire, super illinere, superlinere Cn [w tym: kogo (22), co (żywotne) (1), co (143); czym (192)] (264) : Też pczoly zachowawa w vloch iże nigdzie niepoleczą z one^{go} vla/ kiedy famo ziele włofki kopr ftluczeńz á onym zielembędziefz pomazował vle. FalZioł I 52c, II 20a; iż rozkazał nádziáć kápálinow z fkor drzewá młode^{go}/ á pomázować żoćią potym ná koły wtykác/ ku nieprzyácielom obroćić ná gorze w lesie aby sie zdał lud zbroifty gdy Słońce wřhodzić będzie BielKron 341, 451; Impico, Zálmalam/ łmołą pomázuyę. Mącz 166c; olearis cotes, Osełki które oliwą pomázuyą. Mącz 261c, 194c [2 r.], 302a, 503b; Calep 301a, [505]a, 606a, 1033b, [1136]a.*

pomazować czego (1): chcézli być fye ryby pręthko łowiły/ pomázuy mátniey oleiem cegłowym SienLek 192v.

pomazować komu [sobie] (1): Przed ktorey oczymá pierwey łyny potym mężá kiymi zbiwłzy: [...] grzebieńmi łrogiemi ciáło ich tágác [...] okrutnik rozkazał. A oná ich krwią oczy łobie/ y członki łwe pomázowáá. SkarŻyw 63.

pomazować gdzie (2): Na zmayı na łzacie Axamitney. Wezmi wodki którą zowá Aqua vite/ á pomazuy z they łtrony gdzie nie kołmatho aż wodka przechodzi na drugá łtronę: będzie zafię czudna. FalZioł II 20a; Perungo, Włzędzie pomázuyę. Mącz 503b.

a. *Smarować, nacierać w celach leczniczych lub kosmetyczno-higienicznych [w tym: kogo (3), co (żywotne) (1), co (= miejsce na ciele) (127), co (= środek leczniczy) (2)] (217) : gdy anyż wwarziłz z mąką pšzeniczną trochę miodu pıłoziwłzi/ ktho ma trąd naliczu albo finóć/ tedy tim pomazui zginie. FalZioł I 7b; łok wycińiony łtego ziela z miodem zmiełzany/ mgliłthe oczy wyiańia gdy thym na nocz będziez pomazował oczy. FalZioł I 54c; Też gdi komu ielitho puchnie w łtolczu/ pomazuy thym łokiem ciepło vznałz pomocz. FalZioł I 89a; Też korzeń z miodem á z ocztem zmiełzany/ znańieniem pokrziwowym łtluczony/ tim piegowatą twarz y flakowatą pomazuy/ zginą ony nieczyłtoći. FalZioł I 93a; Niewiały ktore chczą mieć czarne brwi/ ładłem ie pomazuią FalZioł IV 13d, I 3a, 27c, 61c, 93a, 95b (49); Salivo, Sliną pomázuyę/ Pienię/ lieczę. Mącz 365d; iefli ie [włosy] bielić chcéz/ łáyná iáłkołcze zwołową żoćią zetrzy/ á pomázuy. SienLek 46v; Słodki łtrup v dzieći tedy ták leczą. Páwie pierze z łuknem łzárłatnym zá rowno pał/ á z miodem zmiełzawłzy pomázuią. SienLek 49; Niektorzy gubią włzy y gnidy łzymowanym miodem pomázuiąc. Ale gdy włzy łkorne álbo też y łzátne záplonia łye w kim/ weźmiłz Ruty łwieżey/ ziarn łłonecznikowych zárowno/*

á wwierćiawłzy to miálko pomázuy tym włzytko ciáło/ pewnie ich pozbędźiefz/ gdzie ie kolwiek małz *SienLek* 49v; Polney też ruty łok z miodem zmiefzány bielmo łpądza/ gdy nim pomázuią. *SienLek* 70; ná ogień włoż drewno lálkowe łurowe/ á onę miazgę zbieray ktora z obu końcu poćiecz/ tymże działłá pomázuy gdzie zęby bolą. *SienLek* 78; Oleiem łniánym płęc pomázuy/ [...] obroniłz łye piegam mnożyć/ y náłtáłe zginą. *SienLek* 79; tym łokiem lice pomázuy/ dziwney mu gładkości przydałz. *SienLek* 80; GDy komu gárdło opuchnie/ krwią człowieczą niechay pomázuię/ od tego bes łzkody łkłęśnie *SienLek* 80v; Dobrze téż puchlinę pomázowác łáynem ciélécy *SienLek* 132, 40 [2 r.], 46v [5 r.], 47 [4 r.], 47v [6 r.], 48 [3 r.] (116).

pomazować od czego [= *przeciw czemu*] (1): ten [*przemiotosy korzeń*] ochędożywłzy/ łtucz/ á s niego łok wyćisni tym oczy pomázuy od włzelákiy zmázy. *SienLek* 68v.

pomazować komu, czemu (*żywotne*) (12): Kto ma tzielzkoć w pierłiach z obfitołzi flegmiftey/ tedi [...] pierłi łobie poniazuy [!] maiowent [!] małlem albo dialteą *FalZioł* I 2a, IV 28a, V 41, 77v, 89; áby dziećięciu rychło zęby roiły/ rozmiefzay mozgu iágnięcego z mlekiem kożim á tym mu działłá pomázuy/ álbo łáymym pšim mlekiem. *SienLek* 75v; rołpuść wołku ze łniánym oleiem/ włyp pothym on proch/ á vmięłzay wełpoł/ pomázuyże ciepło koniowi párchy. *SienLek* 180v, 55v, 148v, 169, 175, 175v.

pomazować na co [= *na miejsce na ciełe*] (8), *na co* [= *na materiał*] (1): mięłzay włzytko zmiathaiącz łzymowiny/ ochłodz á łchoway, Pothym pomazuiącz na chułtę: przykładay na rany. *FalZioł* V 114v, I 25a, IV 16b, 17d, 26d, 29a, V 117v; Weźmi korzeń bykowy/ rozwarz go w ocćie ná kliy ten kliy z miodom zmiefzawłzy ná trąd y ná inne pomázuy. *SienLek* 79v, 70.

pomazować czym [= *przy użyciu czego*] (1): (*nagł*) Gdyby kto był z rułznicze załtrzelon: iako ma być proch wygalzon. (-) [...] zmiefzay włzytko [*wapno gaszone, łmietanę i miód*] łpołem/ á vczyń cienką małć/ á tym czełto pomazuy piorkiem. *FalZioł* V 117.

pomazować z czym (2): LOy Wołowy/ oliwą álbo łniánym oleiem zmiękczoney/ przyłypawłzy troche łoli/ łpárzelinę wylęczy gdy s nim pomázuię. *SienLek* 135, 65v.

pomazować gdzie (10): mię ná gotowiu łok łwiniey wełzki/ wodą rołpułzczony/ á thym pomázuy włzędy/ gdzie złe włoły były/ niebędać tám więcey rość. *SienLek* 70v; Dobrze też vpláwy łtánowić wziawłzy kożłęce łyrzylko á łtucz ie z bielonowym nášieniem/ á pomázuy w łonie ku máćicy *SienLek* 111; onym łłustym pomázuy gdzie kurcz łámie. *SienLek* 143v, 46v, 47 [2 r.], 135v, 146, 159v, 170v.

W charakterystycznych połączeniach: pomazować dziećięciu (3), *koniowi* (5), *sobie* (3); *pomazować* (*na*) *bielmo* (6), *bolączkę*, *brodawki* (3), *brwi* (3), *chorego*, *ciało* (3), *członki* (2), *czoło* (2), *dnę*, *dziąsła* (5), *france*, (*na*) *głowę* (7), *jęczmyk*, *język* (3), *krosty* (*krostkę*) (8), *lico* (4), *łiszaje* (3), *łono* (*w łonie*) (2), *około łopatki*, *macicę*, (*na*) *mies(t)ce* [*jakie*] (19), *niemocne*, *nogi*, *nozdrze*, (*na*) *oczy* (8), *parchy* (3), *pęcherze* (*pęcherzyki*) (2), *piegi* (5), *piersi* (2), *płęc*, *pryszczę*, *puchlinę*, *puls*, *ran(k)ę* (*około rany*) (7), *rog*, *rozpadliny*, *sadno*, *sadzele*, *skroni(e)* (4), *sparzelinę*, *stawy*, *na łledzionę*, *łwierzb* (4), (*na*) *trąd* (5), *twarz* (2), *usta*, *uszy*, *wągry*, *włosy* (3), *zacierwienie*, *zapalenie*, *zęby*, (*na*) *zmazę* (2), *żywot*; *pomazować na chustę*, *włosień* [= *sznurek*]; *pomazować dyjalteją*, *grynszpanem*, *krwią* (4), *łajnem*, (*z*) *łojem* (2), *małlem* (3), *miazgą*, *miod(ki)em* (2), *mozgiem*, *olej(ki)em* (9), *pianą* (3), *prochem*, *sadłem* (3), *śliną* (2), *sokiem* (11), *łłustym*, *wodką*, *wołcią* (6); *pomazować piorkiem*; *pomazować cieniuchno*,

ciepło (przed ciepłem, w ciepłe) (9), często, długo, dobrze, po omyciu; pomazować przez [ile] dni, [ile] kroc ([ile] razy) przez dzień (4), na noc (4), po ranu (w zarań) (2), w wieczor.

Zwrot: »pomazować lekarstwem« [szyk zmienny] (2): Też iest lekarstwo na trąd y na liźzaie: y na infze fkaradoftzi tziała/ gdy kilo krotz bedzie pomazano miełcze tym przereczonym lekarstwem. A potym możelz pomazowatz tym lekarstwem/ dla lepłzey pewnoftzy: Wezmi [...] *FalZioł* I 4b, IV 26d.

»maścią pomazować« [szyk zmienny] (15): *FalZioł* I 18b, IV 27c, V 39v, 109v, 117v; A ielliby było zápalenie [!]/ pomázowác máścią s Topoley/ z oleiem rozánym álbo fiołkowym. *SienLek* 117v; tąz máścią koniowi ránę ná ięzyku pomázuy aż fye zgoi *SienLek* 169, 47, 49, 75, 121v, 146 (10).

Szeregi: »pomazować a nacierać« (1): Gdy koń będzie wyplecony/ á choć mu iuz pocznie oćiekác/ tedy mu iefzcze tak pomożelz: Weźmi siemieniá lniánégo/ ftárégo fádłá y oleiu/ á vmaż to pośpołu/ á pomázuy y náciéray ciepło/ około łopátki. *SienLek* 170v.

»pomazować albo przykładać (a. okładać, a. przyłożyć); pomazując przykładać« [szyk 3:3] (5;1): proch goryczki zmiefzay s czebulnym fokiem/ iest dobry na vkálzenie ptakow iadowitych gdy tym miełcze będzielz pomazowál albo przykładał nanie. *FalZioł* I 58d, I 25a, V 114v; s thymże ftucz korzenié lelijowé z miodem/ á tym okłáday/ álbo pomázuy. *SienLek* 123v, 143, 169.

b. Dokonywać namaszczenia wymaganego przez rytuał lub zwyczaj (28) :

α. Przy wyświęcaniu kapłana, króla lub miejsca kultu (4) : *PatKaz III* 131v; Támże im [*Żydom, których Bóg wywiódł z Egiptu*] też rofkazano przypráwowác ony máści woniáce/ y ony oleie przypráwne/ czym mieli pomázowác nacznia ony/ y ołtarze ony/ y káplice ony *RejPos* 348v.

Zwrot: »pomazować olejem świętym« [szyk zmienny] (2): bo pomázuiąc Papież Krolá Oleiem Święthym/ Koronę ná iego głowę kłádac/ Miecz/ y Sceptrum iemu dáiac/ [...] niemowił mu tak: [...] *OrzRozm* F3v; Potym/ iego ręce świętym Oleiem pomázuié. *KuczbKat* 245.

β. Przy udzielaniu sakramentów (18) : Byłáli Ceremonia [*przy dawaniu sakramentów*] w ftárym kościele pomázowác błótem/ mowiac: [...] *BiałKat* 246, 243 marg; *KuczbKat* 230.

pomazować komu (2): Pothym záś/ nozdrze y włzy pomázuią mu śliną/ y wnet pośyłaia go zaráz do Wody Krztowej *KuczbKat* 145; *KarnNap* C.

Zwrot: »pomazować olejem (a. olejkiem) (świętym a. poświęconym), krzyżmem« [*w tym: krzyżmem albo olejem* (1)] = *ungere oleo PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (13;2): Iest ktho niemocny miedzy wámi? niechay wzowie ftárfzych kołciołá/ á niech fię zá nim modlą/ pomázuiąc go oleykiem w imię Páńkie. *BibRadz Iac* 5/14 [*przekład tego samego tekstu: BiałKat* 381v, *WujJud* 161, *WujNT Iac* 5/14, s. 795]; *BiałKat* 243v [2 r.], 381v; *KuczbKat* 230; że ná Krzćie Krzyżmem álbo Oleiem poświęcony^m ludzie pomázowano/ o tym piłzą; *Dionysius Areopagita cap. 2. Eccl.* [...] *WujJud* 169, 161 [2 r.]; *KarnNap* C; *SkarŻyw* 388; *LatHar* 648; Lecz Sákráment Ciála Páńkiego y oley którym okrczone pomázuią/ ná ołtarzu bywa poświęcány. *WujNT* 429, *Iac* 5/14, s. 795.

γ. Na znak szacunku dla gościa (tu: Chrystusa) (5) : Pána pomázuié [*Cf przyftąpiłá do niego [Jezusa] niewiáltá máiac fłoiéek álábáftrowy oleyku bárzo orogiego* [!]/ y wylała gi na głowę iego]. *Mátt*: 26. 6. *WujNT* Aaaaaa.

Zwrot: »nogi [czyje] pomázowác maścią« [szyk zmienny] (4): A oto niewiáltá ktora była w mieście grzelzną/ gdy fie dowiedziála że Iezus siedziál w domu Pháryzeufzowym/ przynioflá Alábáftrowę

báńkę máści/ [...] y całowałał nogi iego á máścią pomázowałał [*pedes eius unguento ungebat*]. *Leop Luc* 7/37; *RejPos* 307v, [308], [308]v.

8. Nacierać balsamem zwłoki (1) :

Zwrot: »maściami pomazować« (1): ktorzy [*kupcy*] przedaią y kupiują rzeczy wonne/ iáko mułzkum/ prochy/ y inne przyprawy woniájące/ iáko máści kthoremi vmárłe pomázuia. *BielKron* 264.

2. W religii mojżeszowej i chrześcijańskiej: z woli bożej wyróżniać kogoś, powoływać do pełnienia wysokiej godności przez ceremonię namaszczenia [w tym: kogo (5)] (6) : Bo náłzy oni łtarzy oycowie/ Chriřtułami zwáli Kápłany/ y Krole/ kthore Pan Bog dla zacności ich vrzędow/ pomázowác kazał. *KuczKat* 25.

pomazować na co (3): (marg) [królowie:] Demetrius zábit Antigonus zábit Lizymách zabit. (–) Stráźliwe przykłády záprawdę z vpádku tych krolow/ ktore łam Bog ná to mieyłce pomázuie *BielKron* 128. *Cf Zwrot.*

Zwrot: »na krolestwo, krole pomazować« [*szyk zmienny*] (2:1): *BielKron* 415v; *CzechRozm* 37; włzędzie wpiśmie łtárym kápłani Krole pomázowáli. *SkarŻyw* 91.

Przen: *O darze łaski bycia chrześcijaninem (1) :* Lecż ktory zmacnia nas zwámi w Chriřtuła/ y pomázuie nas/ Bog (ieft.) Ktory też pieczętuie nas y dawa wzádatek ducha w łercách náłzych. *BudNT* 2.*Cor* 1/21.

3. [Zamazywać, czynić nieczytelnym [co]:

Szereg: »przekryślać i pomazować«: ktory [*Orygenes*] łtáremu wydániu/ Theodociułowe przełozenie przymiełła/ gwiazdecką ábo groteczkiem wślyłtkie kxięgi znácząc: gdy ábo obiáfnia the rzeczy ktore przed tym ták iáłne niebyły/ ábo to co żbywáło [!]/ przekryłła y pomázuie *Leop* *B5.]

4. Brudzić, plamić; conspurcare, maculare Mącz, Calep; coinquinare, lutare Mącz; delinere, inquinare Calep (7) : Coinquino, Pomázuyę/ pokalam/ et Metapho. Sromocę/ Háńbie Mącz 171a, 172c, 411a; Delino – Pomazuię, łzpecę. *Calep* 301b, 540b, 626b.

Zwrot: »błotem pomazować« (1): Luto, Błotem pomázuię/ kalę Mącz 200d.

5. Kalać, hańbić; scelerare Mącz, Calep; coinquinare Vulg; conscelerare, contemerare, impiare, profanare Calep (6) : Mącz 371b; Profano – Złwietego pópólite czinię, pomazuię. *Calep* 854b, 251a, 533a.

[*pomazować kogo: Leop Matth* 15/11 *cf Szereg.*]

pomazować czym (2): Impio – Złosczią pomazuię. *Calep* 512a; Scelero – Pomazuię niecznotą. *Calep* 952a.

[*Szereg:* »pomazować a plugawić«: Nie toć co wchodzi do włt plugáwi człowieká: ále to co wychodzi z włt/ thoć pomázuie á plugáwi człowieká [*coinquinat hominem*]. *Leop Matth* 15/11 (*Linde s.v. pomazać*).]

Synonimy: **1.** muskać, pomuskać, pomuskowác; **a.** nacierać, pocierać, smarowác; **b.** poświęć; **2.** mianowác, naznaczać, powoływác; **3.** kryślać, przekryślać, zacierać, zakryślać; **4.** kalać, obrudzać, pluskać, plugawić, pokalać, poplugawiac; **5.** hańbić, oszpecać, plugawić, posromacać, sromocić, szkaradzić, zelżywác.

Formacje współrdzenne cf MAZAĆ.

Cf **POMAZOWANIE, POMAZOWANY**

ZCh, SBu